

A TERMESZET.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF

és

csikszentsimoni és ornyosi

LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

»A TERMESZET« előfizetési ára
a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
egy évre 6 korona.
»Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Minden él.

Gyakran hallunk regényes kifejezéseket, mint pl: rálehel az enyészet! pedig értelmezésre nézve helytelen.

Ma, a folytonos felfedezések idejében, már jól tudják a természetvizsgálók, hogy elmúlás nincs, csak átalakulás, minden létező bizonyos törvényekhez kötötten a maga folytonosságában. Csak látszólag tűnik el előlünk, de ha keressük, megtaláljuk, bár más alakban. Ez az újabb alakja előttünk szokatlan, ismeretlen, nehezen bírjuk azonosítani az előbbivel, innen az a látszat szülte csalódás, mintha eltűnt, elenyészett volna. Az a képzelte elenyésztés szinte bizonyíthatónak látszik a rothadékony anyagoknál, de ez az elenyésztés is csak látszat, pl. egy jáczintom túlságos locsolás következtében és napfény hiányában elrothadt, tehát azon alakja eltűnt, a melylyel előbb bírt, sőt halmazállapota is megváltozott, a szilárdabb minőségű jáczinthagymából lágyas, folyékony állomány lett, de azért mégsem enyészett el, megvan, magába szívta folyékony részét a föld, illékony részét a levegő. Más alkalommal lomtáramban találtam egy egeret, fehér porfestékeket lisztnek

gondolhatta, nyakodott az édes porból; egyszer eszembe jutott a lomtár s ott találtam mozdulatlanul, fel akartam emelni a kövezetről, farkánál fogva, hogy kidobjam, de mi történt? összeomlott, eltűnt az egér alakja, helyette ott nyüzsgött megszámlálhatatlan, eddig soha nem látott, csónak alakú, lábak nélküli élő kukacok. Az egérke tehát nem enyészett el, csak bizonyos okoknál fogva (mint a mérge hatása) megszűnt az egérszervezetnek a működése és beállt egy újabb működés, melynek szintén feltétele volt a levegő minden eleme, szénsava, tehát lélegző, apró szerves lények. E felfedezés meglepett, gyorsan tüzet raktam, belesöpörtem, megégett — s vajjon most elenyészett-e? Épen nem, az illékony részeket füst alakjában felszedte a levegő, a tömöttebb alkatrészek visszamaradtak hamu alakjában; lehet-e ott beszélni enyészetről, megsemmisülésről, ahol kézzelfogható anyag marad vissza? Nincs enyészet, csak folytonos átalakulás szilárd halmazállapotból cseppfolyóvá, folyékonyból légneművé, eddig megfigyelhető, az emberek által feltalált segédeszközökkel, a melynek érdekes titkait a lombikok tárják fel. De miért ne tételezzük fel, hogy a vegyi átalakulások folytatódnak oly módon a nagy mindenség laboratóriumában, a melynek megvizsgálására a mostani tudomány szolgálatára álló eszközök nem elégségesek, mondjuk, hogy létezhetik az atomoknak egy negyedik halmazállapota is, a légneműből finomítva az időig. Az idő a létező valóságok legfinomabb halmazállapota, esetleg valamely nagy

természeti erő hatása alatt, minő a villany, melynek bámulatos volta már most meglepi a világot, évezredek múlva talán még más ily hatalmat is fedeznek fel a természetbúvárok s kimutatják, miként jó létre a negyedik halmazállapot, a légneműtől egészen az idő anyagáig finomulva. Szokatlanul hangzik »az idő anyaga«, pedig már a régi bölcselők is erősen foglalkoztak ezzel az eszmével a világ eredetének kimutatása alkalmával. Sőt a mélyen gondolkodó Plátónál, de még a ragyogó szellemű Aristotelesnél is találunk nyomokat, melyek figyelmünket ez irányban félrevezetik. Természetesen nehéz bizonyítani, mivel az idő nem kézzelfogható anyag, de a testek természettani főtulajdonságai közül egygyel bir, úgy hogy azt mi is észlelhetjük s ez a terjedtség; térfogata van, ámbar nem a mi mértékeinkkel mérhető a maga végtelenségében, csak egy részét vagyunk képesek felfogni, pl. midőn az óra reggel 7-et mutat s délben 12-öt; a 7 és 12 óra közötti idő valami valóság, melyben történt valami, beszéd, munka, jövés-menés, de minden benne foglaltatik, beleolvad az idő, telítve van az egész mindenség anyagával s belőle kiáramlik minden erő, mely az anyagot uralja. Ha már most

PACSIRTADAL.

*Dereng. A réten és mezőn
Még egy fűszál se rezdül.
Az első, félénk napsugár
Suhán most rajt' keresztül.*

*S ezüst csengőnek hangjakép
Csendül pacsirta-ének
És mint varázs-ítés után,
A mindenség felébred.*

*A réten friss szellő lebeg,
Csillog fűvön a harmat.
Vidám zaj, zsongás váltja fel
Az éjjeli nyugalmat.*

*Az ébresztő pacsirta-dalt
Meghallja rózsá, mályva
S tovább lebeg, miként a méh,
A rezedára szállva.*

*És ébrednek sorba mind
A friss pacsirta-szóra,
A kakuk és a seregély,
A harkály és a gólya.*

*Hozzá szegődnek esiz s a pinty
S a hangverseny megindul.
És felver engem is a dal
Szomorú álmaimból.*

*Kopott, fakó ruhás madár,
Ah, úgy szeretlek téged!
Nótára erdő és mező
Mély álmából felébred.*

*S édes dalol a friss tavaszt
Belopja a szívekbe
S a gond, a fájdalom, keserv
Feledve, rég feledve.*

*Költő vagy; ki az édes dalt
A bús szívekbe írja.
Verőfény, szín minden dalod:
Dalolj kedves pacsirta!*

Feleki Sándor.

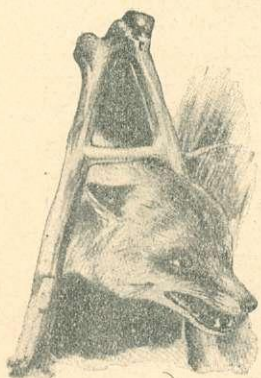
eljutottunk odáig, hogy minden anyag és létező valóság, szilárd, folyékony, légnemű és időnemű, okvetlenül találkozunk a természet törvényeivel is mindenütt, mely az anyagot szabályszerű működésre kényszeríti. De a hol az anyag és az erő van, ott van okvetlenül a következmény: a munkásság; de a hol munkásság van, ott a mozgás, csak hogy a hol a mozgás van, ott az élet és így bármily tömeg létezzék bárhol, pedig mindenütt létezik, úgy mindenütt és mindenben élet van. Nagyon is korlátolt iskolai felfogás a valóságokat szerves és szervetlenek csoportjára osztani; minden szerves, mert amint valamely anyagon valamely természeti törvény nyilvánul, (pedig mindeniken nyilvánul) már mozgás áll be, tehát szimptomája az életnek, a nagy természet hatalmas lüktetésének. Csakhogy egyik világalkotó elemnél gyorsabban nyilvánul az életlütetés munkássága, mint a másíknál, pl. hogy a virágnál a lekötött, lapangó működő erő a föld nedvének és a nap melegének bizonyos föltételek melletti hozzájárulásával életáramlatként nyilvánuljon, kizöldüljön, ragyogó színű virágszirmokat adjon ki önmagából, ehhez az életműködéshez elég egy tavasz; látunk, hiszünk. De míg egy sziklafal erős,

A rab-király szabadon.

(Fantasztikus állatregény.)

— Irta: **Bársony István** —

(4. fejelet.)

csikos Fojtogató, Bengáliá borzalmasan remek szülötte, csöndesen mozgatta a farka végét, ami nála kellemes izgalom jele volt. Sárgászörös szőrét fényes fekete csíkok barázdálták; gerinczét kissé meghajlította; tekintetében kíváncsiságot és hajlamot az erőszakosságra lehetett felfedezni. Ámbár nem mutatott nyílt ellenséges indulatot, a »szabadok«

sejtelmesen és ösztönszerűleg találták ki, hogy ebben a kiszámíthatatlan lényben sohasem bízhatnak igazán.

Kínos másodperc következett, amely alatt a gyűlés után még együtt maradt »szabadok« azon tanakodtak, merre ugorhatnának el szükség esetén legbiztosabban a *csikos Fojtogató* szomszédságából.

A főiskális, *Ravasz*, aki rendszerint mindnyájok helyett szokott gondolkodni, e zavart pillanatban hirtelen előlépett, amire *Barlangi* megkönnyebbülten nyögött egyet. Az ő helytartói feladata lett volna most a szónoklás s a dolgok intézése. Csakhogy az ilyesmihez nem sokat értett, minthogy eddigelé alig kellett magát a beszéd művészetével megerőltetnie. Legfeljebb ő hozzá szónokoltak a

szabadok s neki nem volt sokkal több dolga, minthogy ahol épen eszébe jutott, ott beledörmögjön a mások beszédébe. Ravasz ellenben művésze volt a szónak, sőt ékes dikciói közben arra is ráért, hogy titkos gondolatokat szúrjon hatásos mondásai közé, a maga külön mulatságára. Az ilyen zárjel közé ékelt gondolatokban volt tulajdonképpen igazi őszinte véleménye, amit nyíltan nem hangoztathatott.

Most így vágta ki a rezet:

»Fenséges herczegnő! erdők és berkek hatalmas úrasszonya! vérrel öntözött kaktuszvirág! (puskagolyóra méltó bestia!) Fogadd mindnyájunk hódolatát! Ime, tied itt a legsűrűbb bozót s a sikság hús nádasai neked kínálnak enyhelyet. (Hogy pihennél mielőbb a nyüvek gyomrában.) Az erdő tele van kérődzővel s a rónán az ember számtalan barma legel. Mind arra való, hogy örömdöt lásd bennök és beteljél velök. (Fuladj meg az első falaton, amit lenyelsz.) Itthon vagy nálunk, akik csudálunk és hódolunk neked! A *szabadok* téged kérnek fel, mint a király rokonát és régi barátneját: vezesd őket a Felség elé. (Hátha összekaptok és megeszitek egymást!) A te magas pártfogásod a mi legnagyobb jutalmunk hűségünkért, amivel irántatok, hatalmasok iránt, a tengeren innen is mindig viseltettünk!«

Ravasz meglengette magasba emelt farkát, ami jel volt a tüntetésre.

A »szabadok« (csupa ragadozó volt együtt, a többi már ellillant) üvöltve, bőgve, nyávogva, ordítva helyesel-

összetartó, vonzó erő által több emberöltőn át mozdatlannak látszik s az életerők benne lekötve szunnyadnak, de nem lehetetlen, hogy az emberek unokái mozdulni látják, leomlani, a hegytől elválni, törni, zúzni s kavicsokká morzsolódní: talán az lehetne ellenvetés, hogy ez még sem az a szerves létezés, mint az emberé . . . vajjon nem uralja-e a föld vonzereje, mint az emberi lényt? Vajjon tömecséinek nincs-e az az összetartó ereje, mint az emberi test rostjainak; vajjon nincs-e a különféle szikláknak, ásványoknak vonzó ereje, tehát kiható terjedékenysége, mint a virágnak illata, a vadállatok kilométerekre ható, félelmet keltő szaga s az emberi testnek a levegőn átható fluidikus áramlata, mely mind életjelenség; kell-e hogy a sziklának keze, lába, feje legyen ahhoz, hogy rezegjen? Épen nem; a szikla testén, tömegén, állományán épen úgy keresztül hat a delej, a villany, mint az emberi testen; valamely feltételekhez kötött erőnyilvánulás hatása alatt a föld épen úgy hullámoz, mint az emberi test; ezek

a hatások közösen nyilvánulnak a földön, kövön és testünkön, mi sem kezünkkel nem tapogattuk, sem szemünkkel nem láttuk, mégis éreztük, a föld és kő is érzi kéz és szem nélkül, mert ugyanazon erőhatás nyilvánul rajta s vajjon mi büszke emberi lények függetlenebbül tehetünk-e más anyagnál? Nem, csak ugyanazon feltételek mellett,

ugyanazon törvények szerint. Ugyanazon égéstől kapja vérünk a meleget, a mely égési művelet melegíti a bolygókat, a körforgási mozgás melege (cirkuláció) élteti az egészet. Nincsenek a mozdatlannak látszó tárgyaknak szervei? Ugyan miért ne volnának? Nincsenek-e az ásványoknak jegecei, idomképző vonalai, összetartó szála, nedvességet felszívó likacsai, többsoros rétegei? Mindezek nem értelem nélküli összehalmozódások, hanem okból célért létrejött valóságok, csak hogy az ő lassú mozgásuk nem észlelhető, hiszen az emberi test is csak bizonyos feltételek mellett s természeti törvények szerint mozdulhat s nem egyéb, mint a földnek legfinomabb anyaga, hiszen minden éltető elemét a földből, annak termékeiből és légköréből nyeri. Minden azonos egymással, minden azon természeti törvények szerint nyilvánul, semmi sem holt, csak átalakul; nincs enyészet, él minden parány.

Vörös J.

Madárpusztulás és madárvédelem.

Irta: Szalay Lajos Elemér,

a „Magyar Madártani Központ“ első assistense.

Szakkörökben és madárkedvelők között évről-évre megújul a panasz, hogy madaraink mindegyre fogynak. Éneklők és nem éneklők egyaránt, leginkább a vízimadarak, de feltűnően megfogyott a füstifecske, — *Hirundo rustica* L. — mely a legutóbbi években szinte megdöbbenően kevés. Nemcsak Magyarországon, hanem Európa összes nyugati államaiban, a mint ezt a III. nemzetközi ornithologiai kongresszus különböző nemzetiségű tagjai Párisban a múlt év nyarán megállapították.

ték ezt az indítványt. De hirtelen elhallgattatta őket egy különös ümmögő, borjubögéshez hasonló hang, aminőt még sohasem hallottak s amitől meredezni kezdett gerinczükön a szőr.

Bengália díszének, a »vérrel öntözött kaktuszvirágnak« halk bődülete volt az. Ezt fejezte ki: »Jó, jó, meglássuk; most épen tűrhetően jókedvemben vagyok, nem haragszom.«

— Követünk hercegnő! kiáltotta Barlangi lelkesedve.

A csikos Fojtogató fölényes nyugalommal kérdezte:

— Messze van a király?

— Amott lent vár bennünket a vadkomló sűrűjében. Hisz' vele jöttél, felelt Hóhér kissé csudálkozva ezen a kérdésen.

A »hercegnő« féloldalt nézett rá: — Igen, mondta odavetve, vele indultam el; de az imént egy kis vadászatot rögtönöztem s elmaradtam tőle.

Ravasz figyelve nézte s felfedezte, hogy véres a bajusza.

— Hamar elkezdted, pokolbélű, gondolta magában, de fenhangon így szólott: — Boldogok vagyunk, ha a hercegnő jól reggelizett nálunk.

A csikos Fojtogató kegyesen mosolygott, megfordult s nyugodt lépésekkel indult a vadkomló-sűrűség felé. Hóhér rögtön mögéje szökött. Mindenkép tüntetni akart a rokonsággal. Utána lépdelt Barlangi, aki abbeli

féltében, hogy bakot lő, egyre integetett Ravasznak, hogy csak közel maradjon. A farkasok egy csoportba verődtek; hátul szökdelt Vérszopó a nyest, Bujdosó a menyét és Álnok a vadmacska, amelytől azt kérdezte Ravasz az imént: — hát te nem tartod a nagy rokonságot, hékás? — Amire Álnok tüntetően maradt hátra. (Ugyis kinevetnétek, gondolta; így legalább mutatom, hogy nem töröm magamat rang után.)

A csikos Fojtogató a legsűrűbb vadkomló-szövedék előtt állott meg. Onnan áradt ki a király félreismerhetetlen illata. A küldöttség némán és kíváncsian szimatolt. Bengália gyöngye eközben csudálatos változáson ment át. Szeme lángolt s minden izmán önkénytelen rángás szaladt végig. Elbődült.

A bozótból rögtön rá mély, erős hördülés harsant fel. A környék szinte reszketett bele. A tigris felelt a borzasztó hangnak. Visszhangos és mégis elfojtott, félig torokban maradt bögés volt az. A király újra, meg újra felhőrront. Az erdőt nagy messzeségben járta be ez a szokatlan, lármás üzengetés, amitől a kérődzők holtra ijedve, czéltalanul vágattak ide-oda. A ragadozók pedig meg-megrázták a fejüket, mintha a riasztó hangokat akarták volna a fülökből kirázni.

Azután megmozdult a vadkomló-szövedék s egy kormos sörényű, felséges kiállású hős jelent meg a »szabadok« előtt.

Ha Ravasz nem tér észre, elmaradt volna a »spontán tüntetés«, annyira meg volt hatva az egész társaság.